BM-311 Bilgisayar Mimarisi

Hazırlayan: M.Ali Akcayol
Gazi Üniversitesi
Bilgisayar Mühendisliği Bölümü

Konular

- Temel CPU Gerçekleştirimi
- Mantık Tasarım Gösterimleri
- Veriyolu Oluşturmak
- Basit Bir CPU Tasarımı
- Veriyolunda İşlem Yapmak

Temel CPU Gerçekleştirimi

- Bir CPU'nun performansı clock cycle süresi ve her komut için gereken clock cycle sayısıyla belirlenir.
- Bu bölümde load, store, add, sub, and, or, shift left, branch if equal ve jump komutlarının donanımla oluşturulması anlatılacaktır.
- Her komut için PC değeri hafızaya gönderilir. Komutun operandlarına göre bir veya iki register'a hafızadan değer okunur.
- Komutların büyük bölümü benzer işlem birimlerini kullanır. Jump hariç tüm komutlar ALU'yu kullanır.
  - Hafıza erişimi yapanlar ALU ile adres hesaplar.
  - Aritmetik işlem yapanlar ALU'yu kullanır.
  - Branch komutları karşılaştırma için ALU'yu kullanır.

Temel CPU Gerçekleştirimi - devam

- ALU kullanıldıktan sonra komutlar farklı işlemler yaparlar.
- Hafıza erişimi yapanlar hafızaya bilgi yazarlar.
- Aritmetik-mantık işlem yapanlar sonucu bir register'a kaydederler.
- Branch yapanlar PC değerini değiştirirler.

Temel CPU Gerçekleştirimi - devam

- Single Cycle
  - Her instruction 1 clock cycle'da tamamlanır
  - Clock cycle en yavaş instruction kadar uzun sürer
  - Dezavantajı, en yavaş instruction kadar hızlı olmasıdır
- Multi-Cycle
  - Fetch/execute cycle birden çok adıma bölünür
  - Her clock ile bir adım tamamlanır
  - Avantajı, her instruction ihtiyaç duyduğu kadar cycle kullanır
- Pipelined
  - Her instruction birden çok adımda çalıştırılır
  - Her cycle'da bir adım/instruction tamamlanır
  - Paralel olarak birden çok instruction işlenir

Temel CPU Gerçekleştirimi - devam

- Şekilde temel CPU bileşenleri ve bağlantıları görülmektedir.

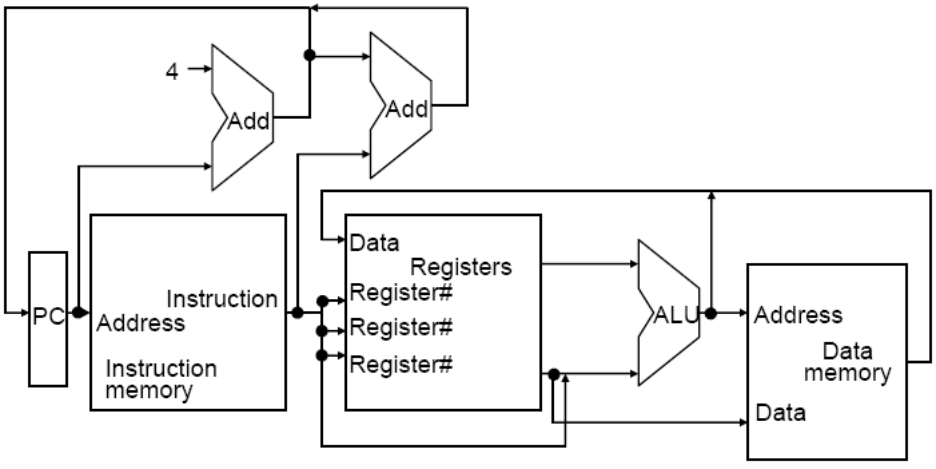

Temel CPU Gerçekleştirimi - devam

- Şekilde PC değeri iki toplayıcıdan alınmaktadır.
- Register file içine yazılan veri ALU'dan veya memory'den alınmaktadır.
- Hangi birimin kullanılacağını multiplexer belirler.
- Hafızadan veri read komutuyla okunur, hafızaya write komutuyla yazılır.

Temel CPU Gerçekleştirimi - devam

- Şekilde temel CPU bileşenleri ve bağlantıları, multiplexer ve kontrol birimiyle birlikte görülmektedir.

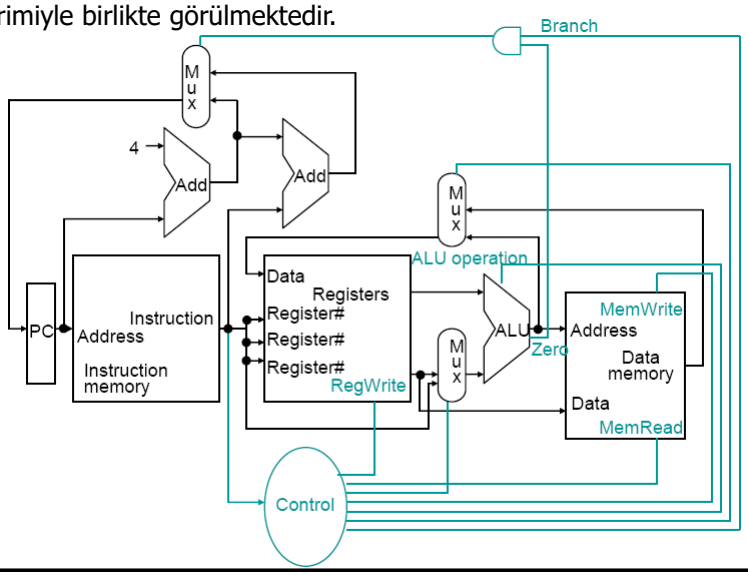

Temel CPU Gerçekleştirimi - devam

- Şekilde PC değeri branch komutları için ALU çıkışıyla değiştirilmektedir.
- Multiplexer'ların tümü kontrol birimi tarafından denetlenmektedir.
- Kontrol birimi gereken kontrol işaretlerini instruction memory'den alınan ve decode edilen komutlarla belirler.

Konular

- Temel CPU Gerçekleştirimi
- Mantık Tasarım Gösterimleri
- Veriyolu Oluşturmak
- Basit Bir CPU Tasarımı
- Veriyolunda İşlem Yapmak

Mantık Tasarım Gösterimleri

- CPU içindeki fonksiyonel birimler, veriler üzerinde işlem yapan ve durum saklayan iki tür mantık elemandan oluşur.
- İşlem yapan elemanlar *combinational* elemanlardır.
- Durum elemanları veri saklama birimine ihtiyaç duyar.
- D flip flop durum saklayan elemanı olarak kullanılabilir. Clock cycle ve girişe sahiptir. Her clock için durumunu yeniden oluşturur.
- Clock sinyal verinin ne zaman okunacağını veya yazılacağını belirler.

Mantık Tasarım Gösterimleri

- Şekilde clock cycle ile durum elemanı 1'den durum elamanı 2'ye combinational logic ile sinyal aktarımı görülmektedir.

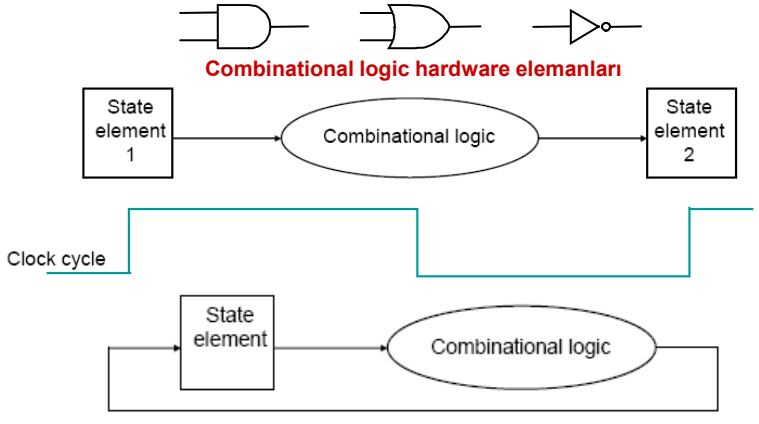

- Durumlararası geçiş bir clock cycle ile yapılmaktadır.
- Clock cycle'larda kenar-tetiklemeli (edge-triggered) yöntemi kullanılır.
- Yükselen veya düşen kenarda tüm işlemler başlatılır.

Konular

- Temel CPU Gerçekleştirimi
- Mantık Tasarım Gösterimleri
- Veriyolu Oluşturmak
- Basit Bir CPU Tasarımı
- Veriyolunda İşlem Yapmak

Veriyolu Oluşturma

- Şekilde komut hafızası, PC ve toplayıcı görülmektedir.

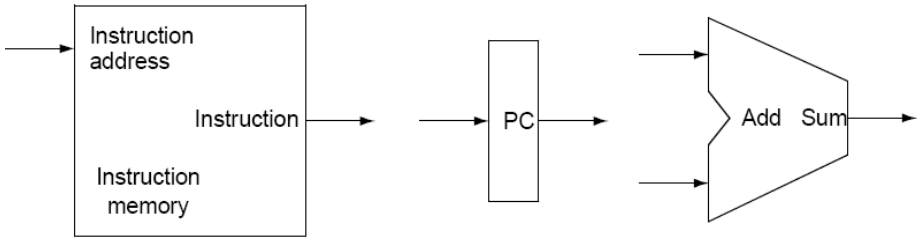

a. Instruction memory b. Program counter c. Adder

- Hafıza birimi komut sağlar.
- PC komut adresi saklar.
- Toplayıcı sonraki komutun adresini belirler.

Veriyolu Oluşturma

- Aşağıda bu üç birimin bağlanmış şekli görülmektedir.

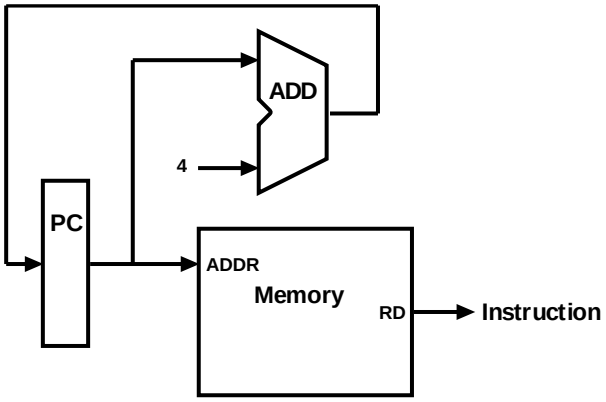

- Şekilde instruction fetch ve PC değerinin artırılışı görülmektedir.

Veriyolu Oluşturma

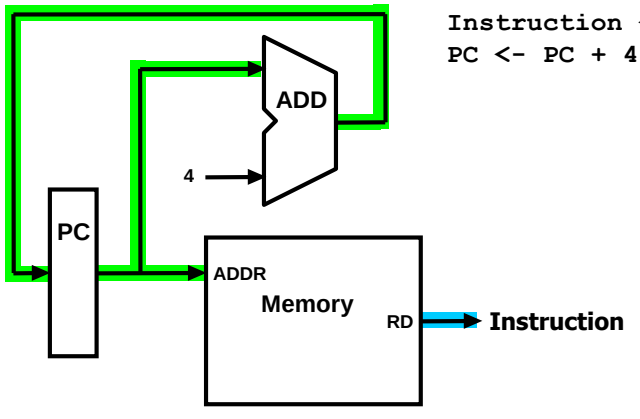


```
Instruction <- MEM[PC]
PC <- PC + 4
```

Veriyolu Oluşturma

- R-format komutlar 3 register kullanır. İki giriş ve bir çıkış için kullanılır.
- Okuma için iki girişe ve yazma için bir girişe sahip register file kullanılabilir.
- Şekilde register file (32-bit genel amaçlı register'lar) ve ALU görülmektedir.

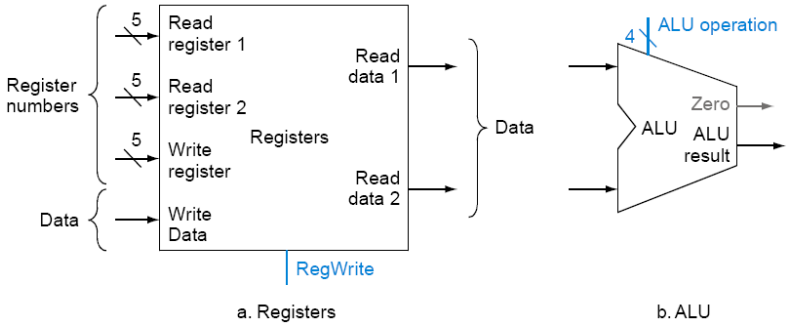

a. Registers b. ALU

- Register sayısı 5-bit ile belirlendiğinde 32 register adreslenir.
- İki çıkış aynı anda okunur ve bir girişle veri yazılır.
- ALU 32-bit iki sayıyı alır ve 32-bit sayı oluşturur.
- Sonuç 0 ise zero çıkışı 1 olur.

Veriyolu Oluşturma

- Multiplexer kullanarak register seçimi

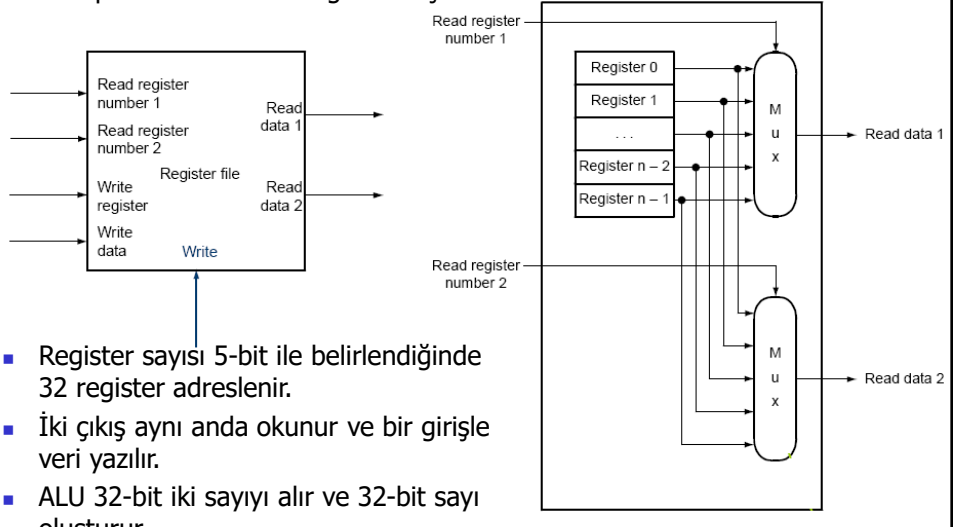

- Register sayısı 5-bit ile belirlendiğinde 32 register adreslenir.
- İki çıkış aynı anda okunur ve bir girişle veri yazılır.
- ALU 32-bit iki sayıyı alır ve 32-bit sayı oluşturur.
- Sonuç 0 ise zero çıkışı 1 olur.

Veriyolu Oluşturma

Register

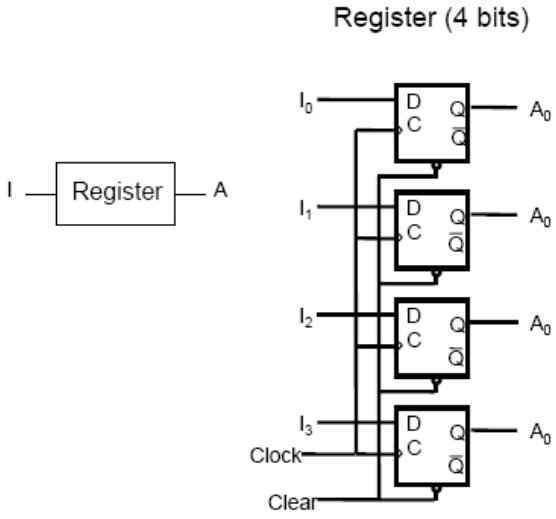

Veriyolu Oluşturma

Multiplexer

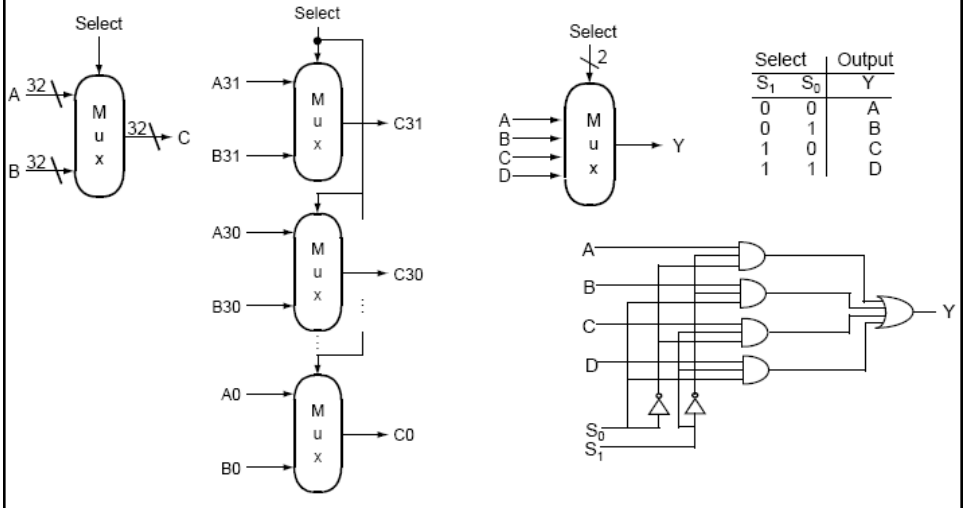

Veriyolu Oluşturma

n-to-m decoder

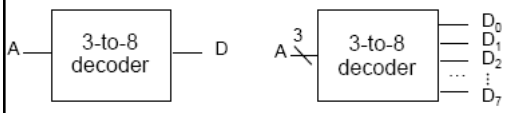

Truth table

Enable	Input	Outputs
E	A_2 A_1 A_0	D_7 D_6 D_5 D_4 D_3 D_2 D_1 D_0
0	x x x	0 0 0 0 0 0 0 0
1	0 0 0	0 0 0 0 0 0 0 1
1	0 0 1	0 0 0 0 0 0 1 0
1	0 1 0	0 0 0 0 0 1 0 0
1	0 1 1	0 0 0 0 1 0 0 0
1	1 0 0	0 0 0 1 0 0 0 0
1	1 0 1	0 0 1 0 0 0 0 0
1	1 1 0	0 1 0 0 0 0 0 0
1	1 1 1	1 0 0 0 0 0 0 0

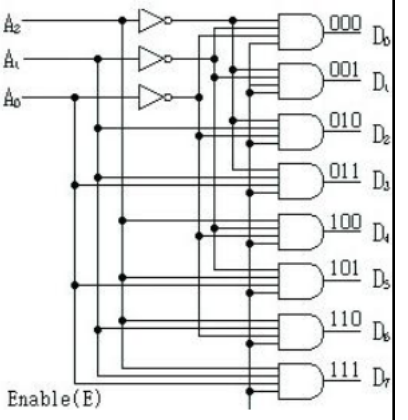

Veriyolu Oluşturma

Register file

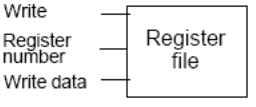

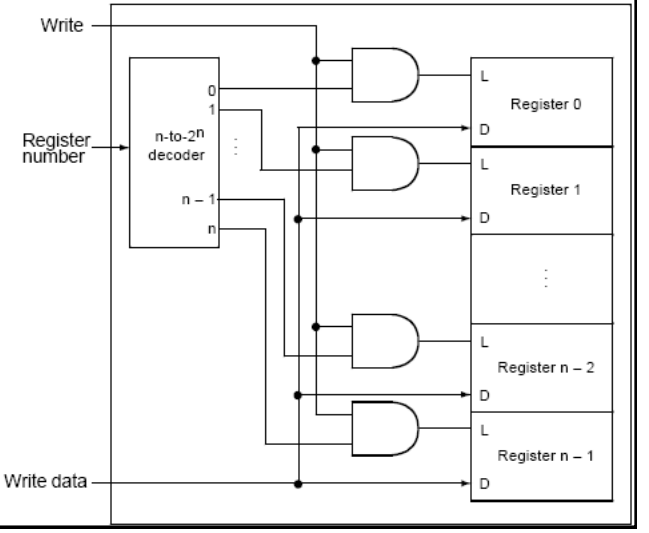

Veriyolu Oluşturma

- 16-bit işaretli sayının 32-bit işaretli sayıya dönüştürülmesi için sign-extend birimine ihtiyaç vardır.
- Şekilde load ve store komutları için gereken birimler görülmektedir.

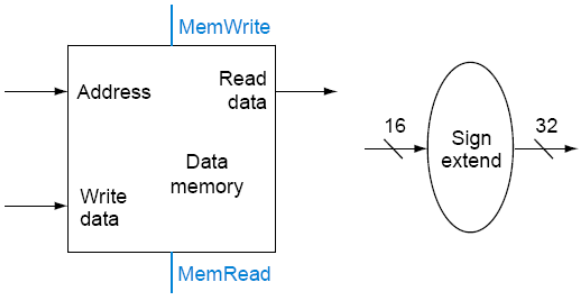

a. Data memory unit b. Sign-extension unit

- Hafıza birimi read / write komutlarını kontrol biriminden alır.
- Address ve write data girişleri adres bus ile kontrol bus'tan alınır.
- Sign extend birimi işaretli sayılarda bit sayısını artırır.

Veriyolu Oluşturma

- Branch komutları iki girişi karşılaştırır ve sonuca göre PC değerini değiştirir.
- Şekilde branch equal komutunun çalışması için gerekli yapı görülmektedir.

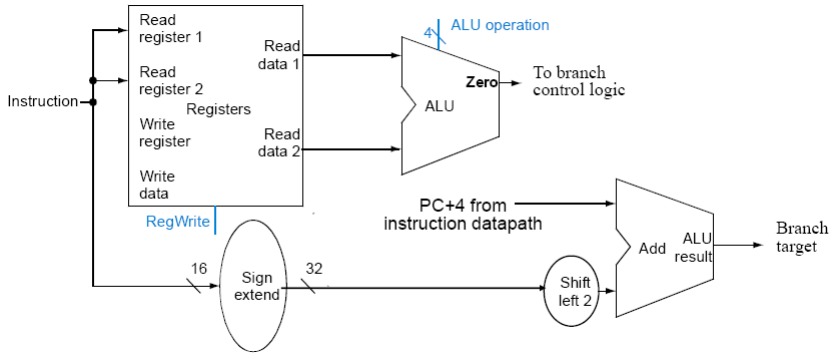

- Üstteki ALU'da karşılaştırma sonucu eşit olursa, zero çıkışı kontrol birimini aktif yapar ve atlama gerçekleştirilir.
- Shift left 2 birimi offset değeri sola 2 kaydırır (4 ile çarpar).

Veriyolu Oluşturma

- Tek clock cycle ile komutları çalıştıran veriyolu aşağıda görülmektedir.

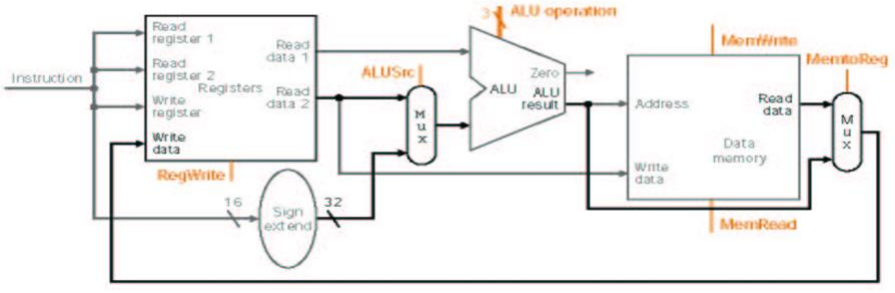

- Şekilde 2 multiplexer kullanılmıştır.
- MemToReg verinin hafızadan register'a aktarılması için 1 olmalıdır.
- ALU operation girişi ALU tarafından gerçekleştirilecek işlemi belirler.
- ALUSrc ALU'nun ikinci girişinin nerden alınacağını belirler.

Veriyolu Oluşturma

- Branch, load ve store işlemlerini gerçekleştiren veriyolu görülmektedir.

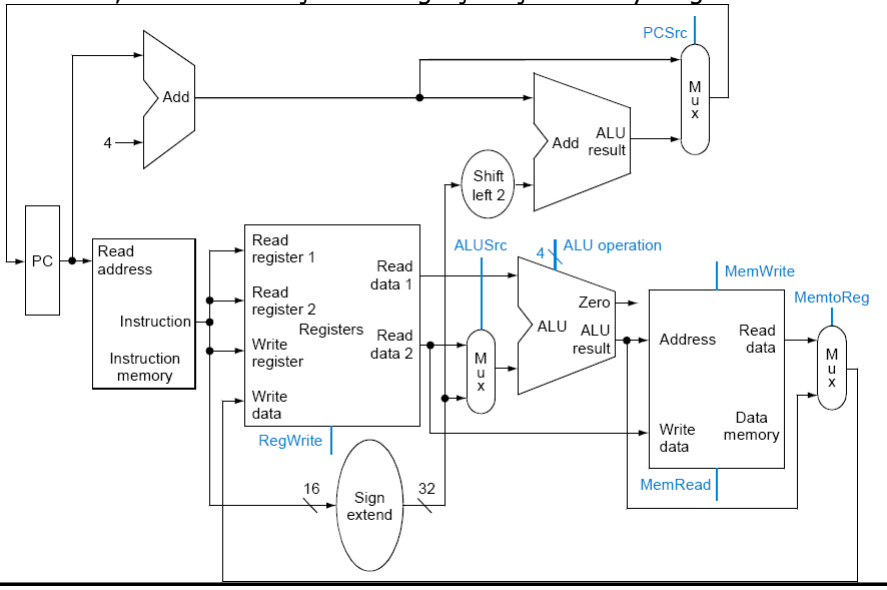

Konular

- Temel CPU Gerçekleştirimi
- Mantık Tasarım Gösterimleri
- Veriyolu Oluşturmak
- Basit Bir CPU Tasarımı
- Veriyolunda İşlem Yapmak

Basit Bir CPU Tasarımı

- Bu kısımda lw (load word), sw (store word), beq (branch equal), add, sub, and, or ve sl (set on less than) komutlarının gerçekleştirilmesi yapılacaktır.
- ALU girişleri 4 tane alınmıştır. Toplam 16 komut kullanılabilir. Burda 6 tanesi kullanılacaktır.

ALU Kontrol	Fonksiyon
0000	and
0001	or
0010	add
0110	sub
0111	sl
1100	nor

- ld ve st için, ALU hafıza adresini hesaplar.
- Aritmetik işlemler ile branch işlemlerindede ALU kullanılır.

Basit Bir CPU Tasarımı

- ALU kontrol girişleri 2-bit ve fonksiyon kodu 6-bit'tir.

Instruction	Instruction opcode	ALUOp	funct field	Desired ALU action	ALU control input
lw	lw	00	XXXXXX	add	0010
sw	sw	00	XXXXXX	add	0010
beq	beq	01	XXXXXX	subtract	0110
add	R-type	10	100000	add	0010
sub	R-type	10	100010	subtract	0110
and	R-type	10	100100	and	0000
or	R-type	10	100101	or	0001
slt	R-type	10	101010	set on less than	0111

- Tabloda, ALUOp kodunun 00 ve 01 olduğu durumlarda, ALU'nun yapacağı iş komutun fonksiyon koduna bağlı değildir. O yüzden XXXXXX olarak verilmiştir.

Basit Bir CPU Tasarımı

- Tabloda ALU kontrol girişleri için doğruluk tablosu görülmektedir.

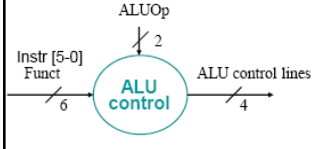

ALUOp		Funct field						Operation
ALUOp1	ALUOp0	F5	F4	F3	F2	F1	F0	
0	0	X	X	X	X	X	X	0010
X	1	X	X	X	X	X	X	0110
1	X	X	X	0	0	0	0	0010
1	X	X	X	0	0	1	0	0110
1	X	X	X	0	1	0	0	0000
1	X	X	X	0	1	0	1	0001
1	X	X	X	1	0	1	0	0111

- Tabloda, ALUOp kodunun 00 ve 01 olduğu durumlarda, ALU'nun yapacağı iş komutun fonksiyon koduna bağlı değildir. O yüzden XXXXXX olarak verilmiştir.

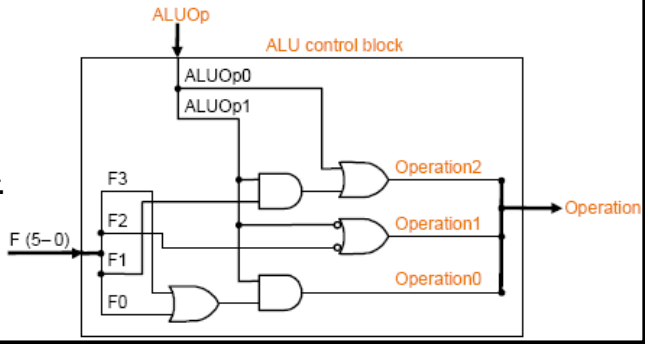

Basit Bir CPU Tasarımı

- Bir ALU tasarımında önce komut formatlarının ve alanlarının tanımlanması gerekir.

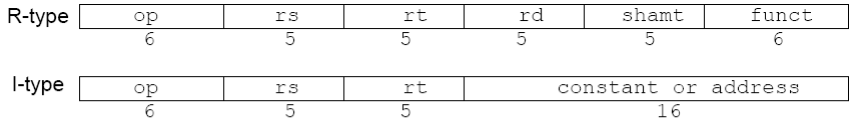

- The three instruction classes

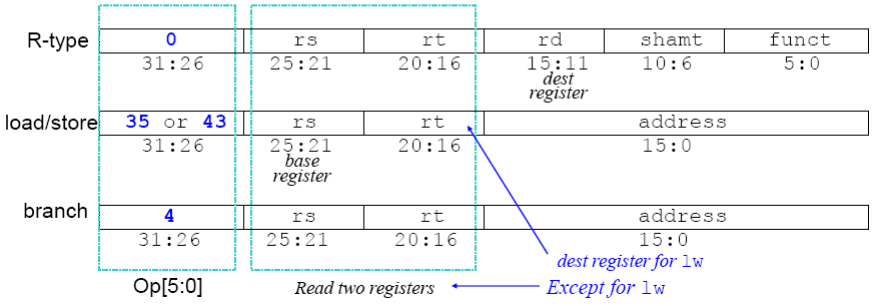

Basit Bir CPU Tasarımı

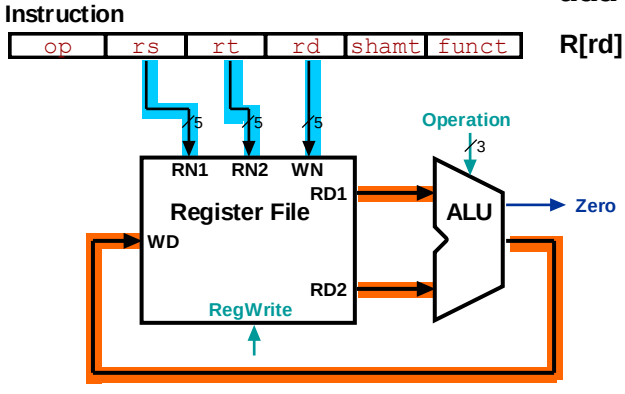

`add rd, rs, rt`

R[rd] <- R[rs] + R[rt];

Basit Bir CPU Tasarımı

`lw rt, offset(rs)`

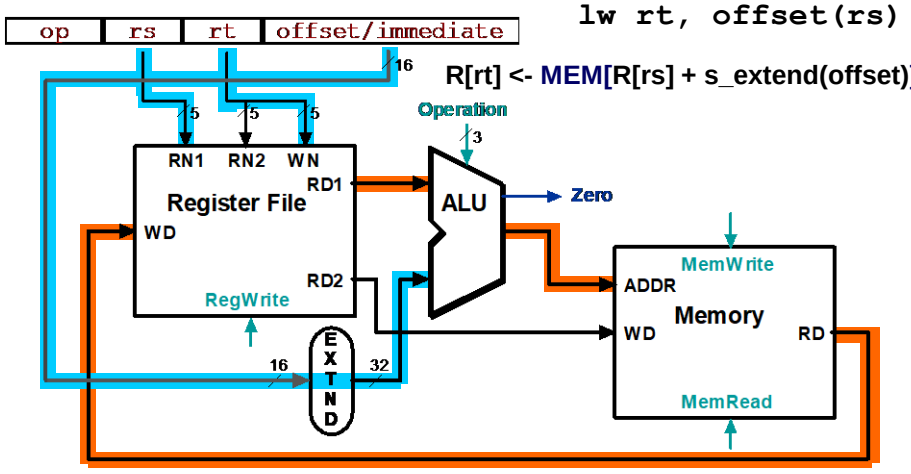

Basit Bir CPU Tasarımı

`sw rt, offset(rs)`

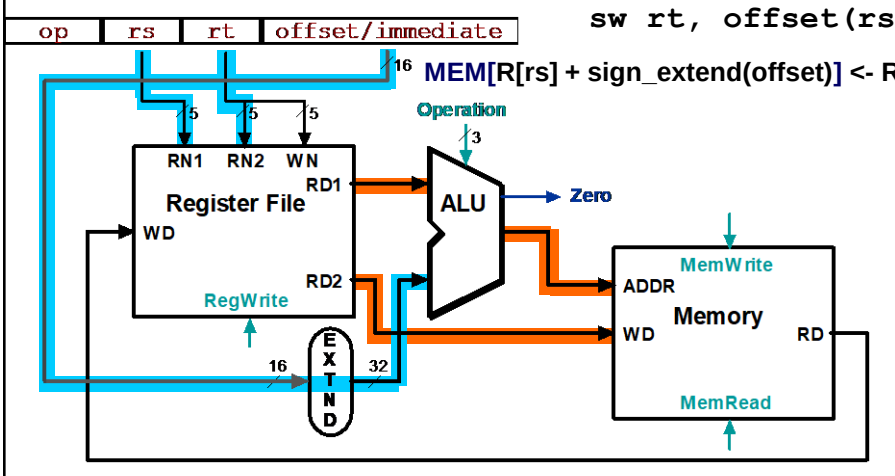

Basit Bir CPU Tasarımı

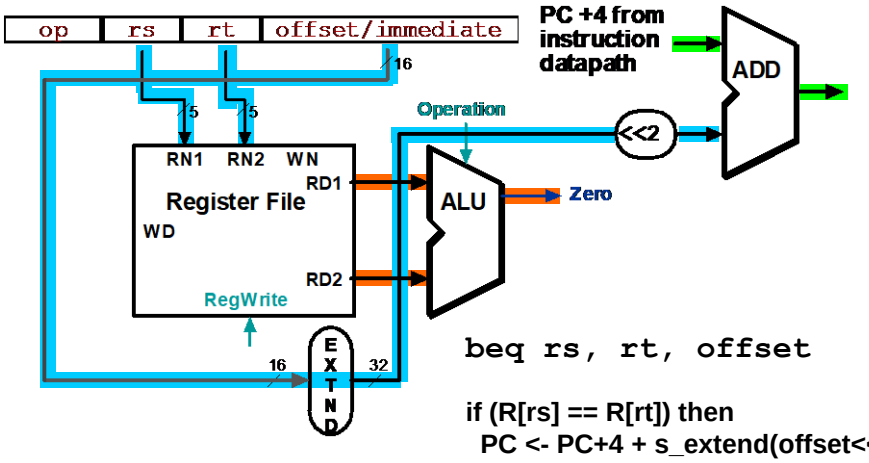


```
beq rs, rt, offset
```

if (R[rs] == R[rt]) then
PC <- PC+4 + s_extend(offset<<2)

Basit Bir CPU Tasarımı

- Opcode alanı tüm komutlarda 31:26 bitlerle gösterilir.
- R-type komutlar, load, store ve branch komutlarında giriş olan iki register rs ve rt olarak gösterilir.
- Load ve store için default register rs (25:21) olarak verilir.
- 16-bit offset adres (load, store ve branch) 15:0 arasındadır.
- Hedef register load için rt (20:16) ve r-type komutlar için rd (15:11) olur. Burda bir multiplexer ile seçme yapılacaktır.

Basit Bir CPU Tasarımı

- Multiplexer ve kontrol işaretleri

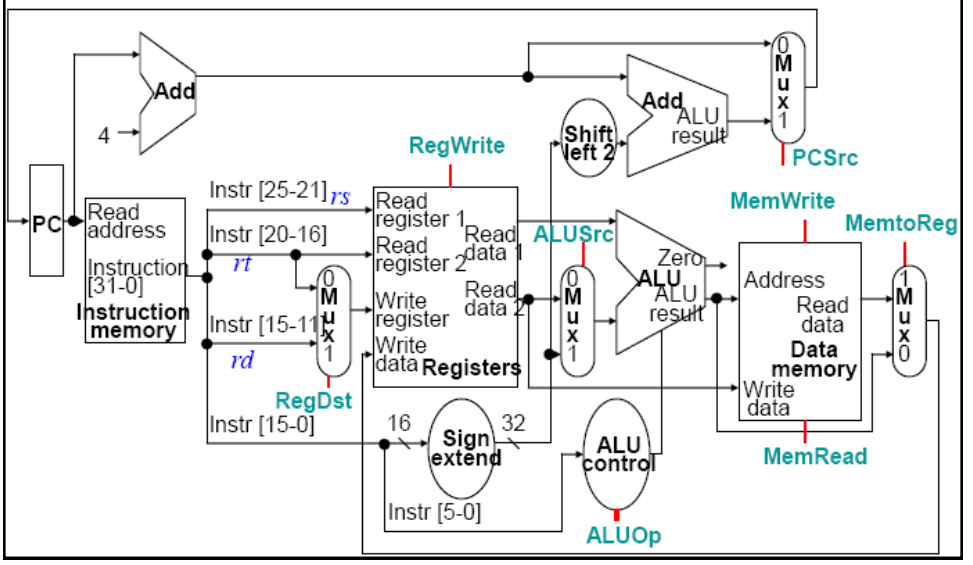

Basit Bir CPU Tasarımı

- Aşağıda veriyolu tasarımında verilen kontrol işaretleri listelenmiştir.
  - RegDst: rt / rd alanı belirler (20:16) hedef register'dır.
  - RegWrite: Sounucun yazılacağı register'ı belirler.
  - ALUSrc: ALU'nun bir girişinin nerden alınacağını belirler.
  - MemRead: Hafızadan okuma yapar.
  - MemWrite: Hafızaya yazar.
  - MemtoReg: Hafızadan register'a veri aktarır.

Basit Bir CPU Tasarımı

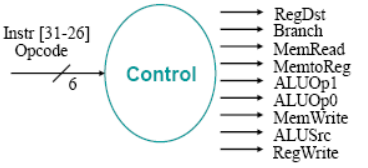

	Sinyal adı	R-format	lw	sw	beq
Inputs	Op5	0	1	1	0
	Op4	0	0	0	0
	Op3	0	0	1	0
	Op2	0	0	0	1
	Op1	0	1	1	0
	Op0	0	1	1	0
Outputs	RegDst	1	0	x	x
	ALUSrc	0	1	1	0
	MemtoReg	0	1	x	x
	RegWrite	1	1	0	0
	MemRead	0	1	0	0
	MemWrite	0	0	1	0
	Branch	0	0	0	1
	ALUOp1	1	0	0	0
	ALUOP2	0	0	0	1

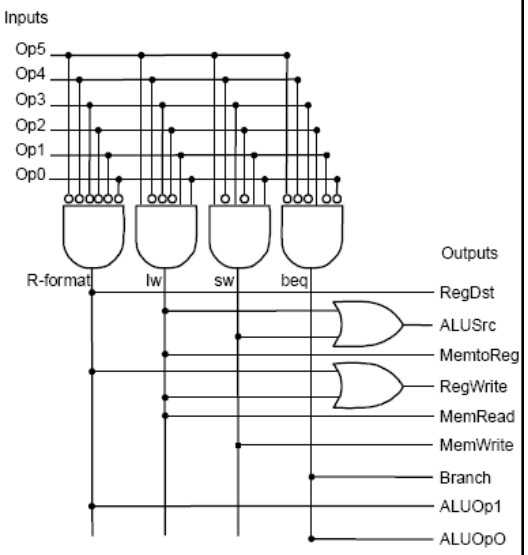

Kontrol birimi

Basit Bir CPU Tasarımı

- Aşağıdaki şekilde veriyolu ve kontrol birimi görülmektedir.

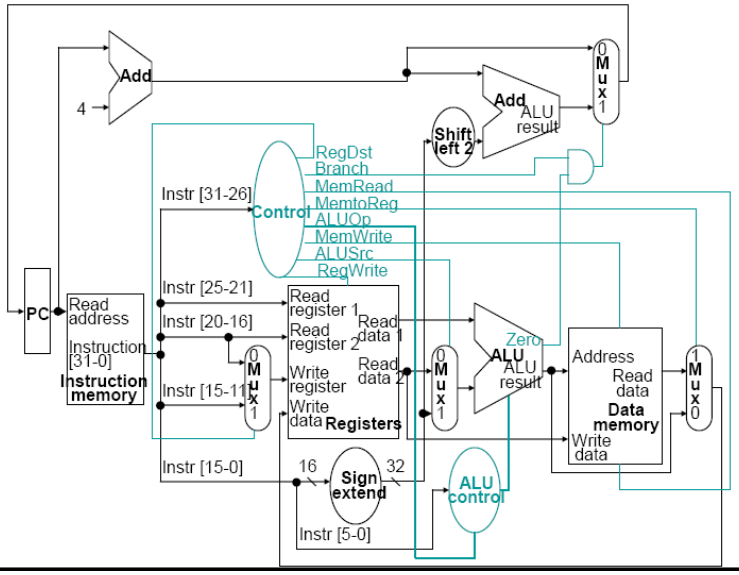

Basit Bir CPU Tasarımı

- Her opcode için üretilen kontrol işaretleri aşağıda verilmiştir.

Instruction	RegDst	ALUSrc	MemtoReg	RegWrite	MemRead	MemWrite	Branch	ALUOp1	ALUOp0
R-format	1	0	0	1	0	0	0	1	0
lw	0	1	1	1	1	0	0	0	0
sw	X	1	X	0	0	1	0	0	0
beq	X	0	X	0	0	0	1	0	1

Konular

- Temel CPU Gerçekleştirimi
- Mantık Tasarım Gösterimleri
- Veriyolu Oluşturmak
- Basit Bir CPU Tasarımı
- Veriyolunda İşlem Yapmak

Veriyolunda İşlem Yapmak

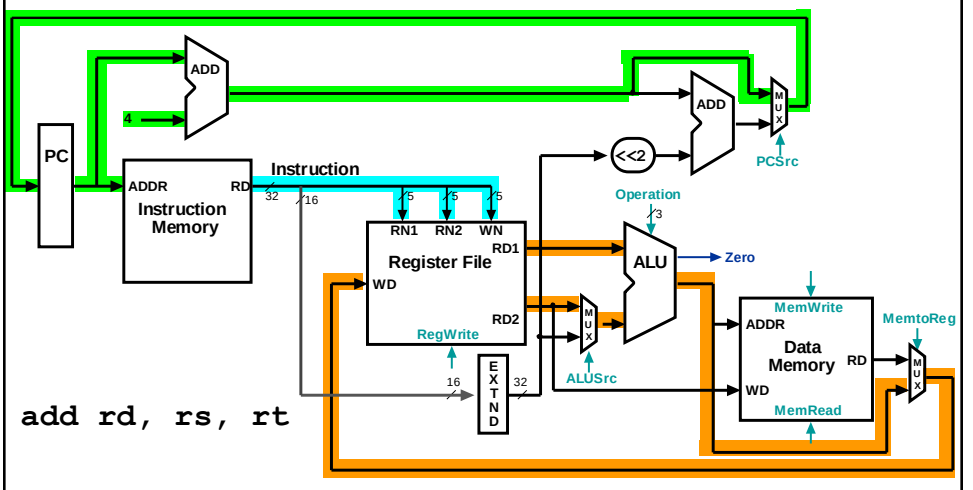

`add rd, rs, rt`

Veriyolunda İşlem Yapmak

`add r1, r2, r3` komutunun çalışması

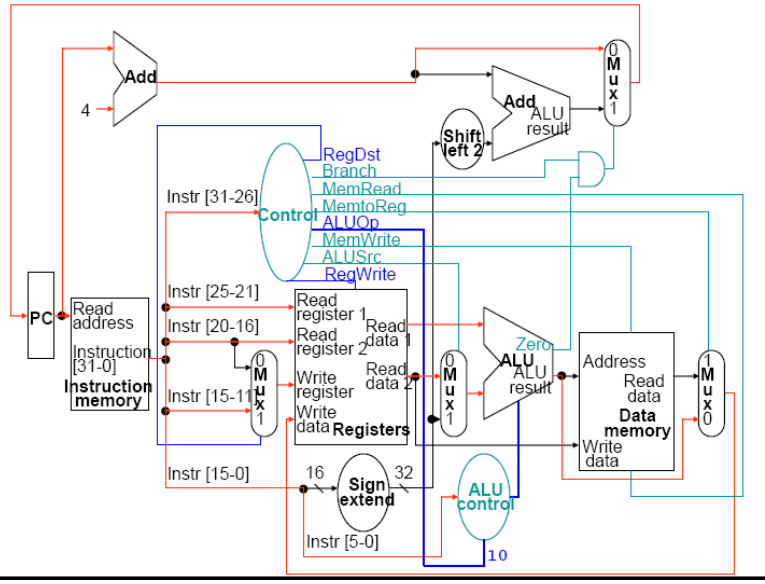

Veriyolunda İşlem Yapmak

- Komut fetch edilir ve PC artırılır.
- r2 ve r3 register'ları okunur ve kontrol birimi kontrol işaretlerini belirler.
- ALU fonksiyon kodlarını (5:0) kullanarak gerekl işlemi yapmak için ALU kontrol işaretini oluşturur.
- ALU nun oluşturduğu sonuç hedef register r1'e (15:11) yazılır.

Veriyolunda İşlem Yapmak

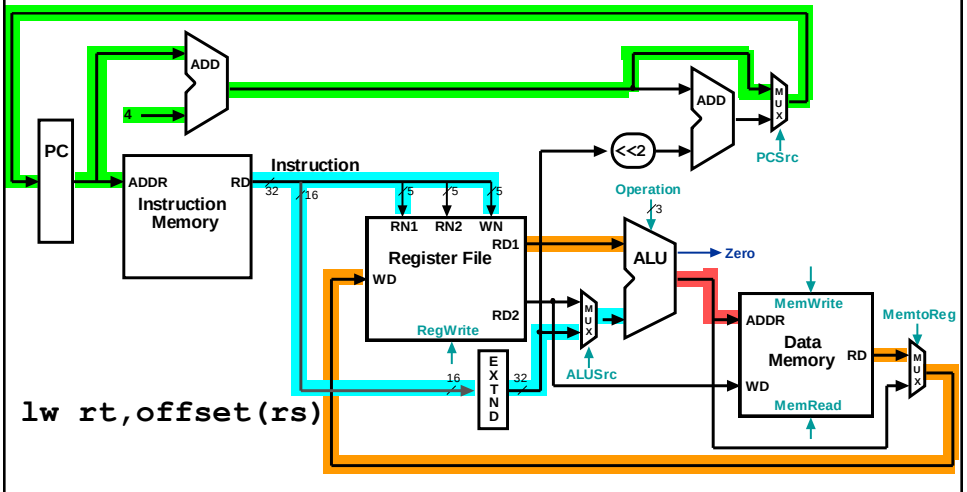


```
lw rt,offset(rs)
```

Veriyolunda İşlem Yapmak

`lw r1, offset(r2)` komutunun çalışması

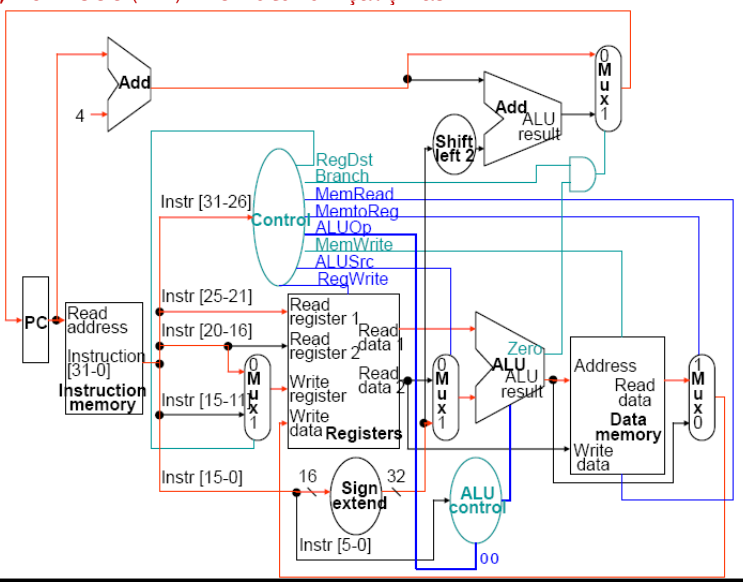

Veriyolunda İşlem Yapmak

- Komut fetch edilir ve PC artırılır.
- r2 register'ı okunur.
- ALU sign-extend yaparak offset adresini hesaplar.
- ALU nun oluşturduğu sonuç hedef register r1'e (15:11) yazılır.
- ALU'nun elde ettiği değer hafızadan okunacak adrestir.
- Hafızadan alınan değer register'a (20:16) yazılır.

Veriyolunda İşlem Yapmak

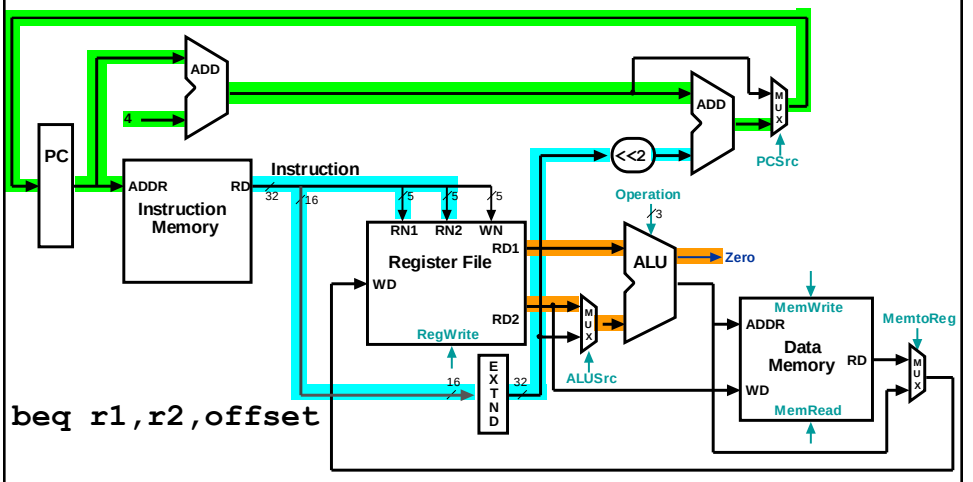

beq r1,r2,offset

Veriyolunda İşlem Yapmak

beq r1, r2, offset komutunun çalışması

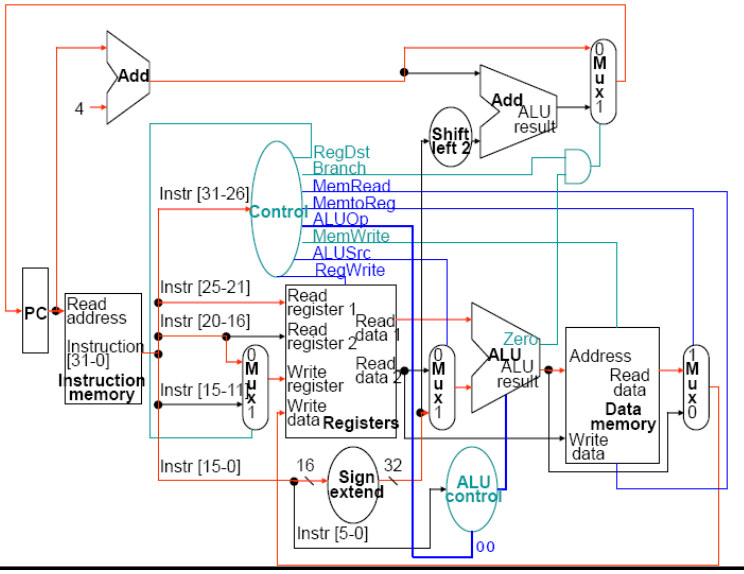

Veriyolunda İşlem Yapmak

- Komut fetch edilir ve PC artırılır.
- r1 ve r2 register'ları okunur.
- ALU, PC+4 değeriyle komutun 15:0 offset adres bitlerini 2 shift yaparak toplar ve hedef adresi belirler.
- ALU nun zero çıkışı hangi toplayıcı sonucunun PC'ye aktarılacağını belirler.
- ALU'nun elde ettiği değer hafızadan okunacak adrestir.
- Hafızadan alınan değer register'a (20:16) yazılır.

Veriyolunda İşlem Yapmak

`jump address` – unconditional branch komutunun çalışması

- PC+4 değeriyle komutla immediate verilen 26 bit adres toplanır (0:25).
- Ek bir multiplexer kullanılmalıdır ve,
  - Jump target adres seçilebilir veya
  - PC+4 veya branch target adres'ten birisi seçilebilir.

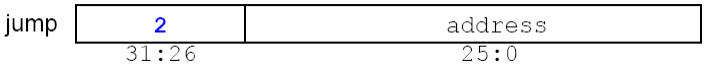

Veriyolunda İşlem Yapmak

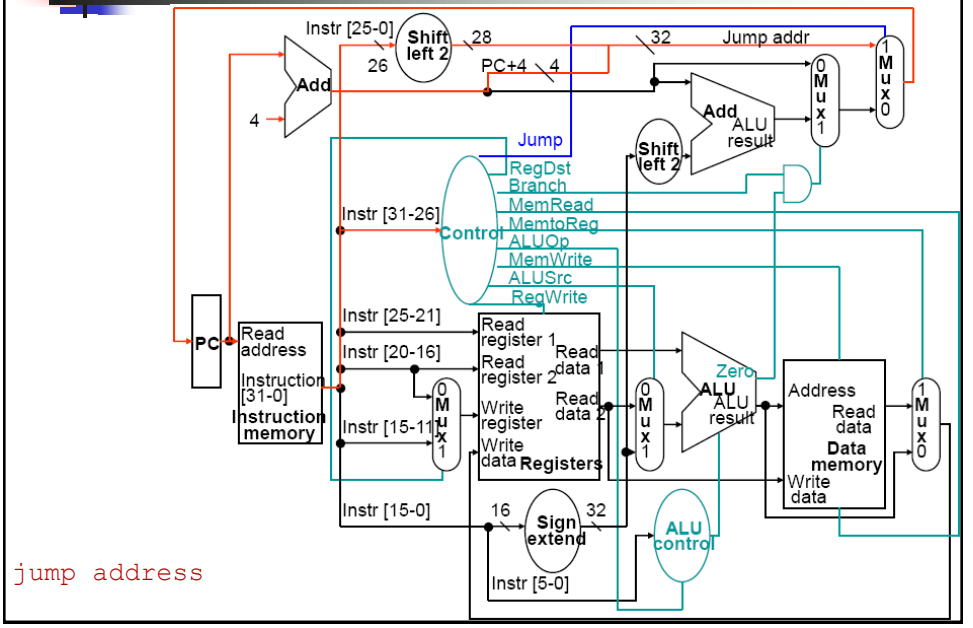

jump address

Veriyolunda İşlem Yapmak

- Komut fetch edilir ve PC artırılır.
- Alınan jump komutu ise 0:25 arası bitler alınır ve sola 2 shift edilir.
- Ardından, PC+4 değeriyle toplanır.
- Eklenen multiplexer hesaplanan yeni adresi PC register'ına aktarır.

Ödev

- ld, st, add, sub, bre komutlarını çalıştıran bir mikroişlemcinin kontrol birimi ve veriyolunu kapı devreleri kullanarak tasarlayınız.
- Kullanılabilecek elemanlar, mux, ve, veya, not, xor.
- ALU içindeki işlem birimlerini detaylı tasarlamaya gerek yoktur.
- Register'ların tümünü D flip-floplarla bit bazında tasarlayınız.
- Hafızadaki saklama birimlerini detaylı çizmeye gerek yoktur.